

CU G. I. TOHĂNEANU DESPRE TUDOR VIANU

I. FUNERIU

Universitatea „Aurel Vlaicu”, Arad

Pe la mijlocul anilor '90, am proiectat, împreună cu Ion Nicolae Anghel, directorul editurii AMARCORD, un volum de convorbiri cu profesorul Tohăneanu. Trebuie să spun că a fost destul de greu să-l convingem. Avea rețineri de tot felul. Am reușit totuși, ajutat uneori și de prezența agreabilă a scriitoarei Dana Gheorghiu, să-i smulg unele „secrete” numai de d-sa știute. Proiectul nu a putut fi dus la bun sfârșit din mai multe motive, unul dintre acestea fiind încetarea activității editurii AMARCORD. Mă simt dator să adaug că manuscrisul său (cu creionul, pe foi A4) după care am executat dactilograma a rămas în posesia profesorului, iar unele fragmente de acolo le-a publicat ulterior în revista *Orizont*.

Textul de mai jos reprezintă discuția despre relațiile sale personale și științifice cu Tudor Vianu.

Ministerul Învățământului a emis în 1956 o decizie prin care ați fost numit lector la Facultatea de Filologie a Universității din Timișoara (numele de atunci era Institutul Pedagogic de 5 ani). În „folclorul” universitar timișorean este acreditată ideea că – după ce, în 1952, ați fost exilat, pe motiv de dosar politic, de la Universitatea bucureșteană – Tudor Vianu a fost unul dintre cei care v-au sprijinit să fiți reîncadrat în învățământul superior. E adevărat?

Pentru ca răspunsul să fie cât mai cuprinzător și, totodată, mai persuasiv, mă văd obligat să comit un gest oarecum indiscret. Să îl „prefățez”, adică, reproducând o scrisoare pe care am primit-o de la Tudor Vianu, în scurtul meu exil la o școală generală de cartier din Ploiești. Comit acest gest – care, repet, mi se pare, într-o anumită măsură, indiscret – din două întemeiate, nădăjduiesc, pricini: ea, scrisoarea, are darul să dumirească pe cei interesați să cunoască,

exact, natura relațiilor, foarte apropiate, în care mă afluam cu Tudor Vianu și cu familia sa, în special cu Ionel Vianu, medic psihiatru, fiul profesorului¹. În al doilea rând, prin conotațiile, prin numeroasele ei „trimiteri”, epistola depășește hotarul strâmt al relațiilor particulare dintre un mare profesor și unul dintre învățăceii lui, dobândind o semnificație mult mai generală, întrucât ea relevă sau confirmă generozitatea și gingășia sufletească a ilustrului cărturar umanist. Iată, deci, textul ei:

București, 3. I. 1954

Iubite Domnule Tohăneanu,

Îți mulțumesc pentru rândurile de bune amintiri și urări pe care ai avut amabila idee a mi le trimite, acum, în aceste zile de sărbători, când ne place să ne regăsim prietenii sau, cel puțin, să primim vești de la ei. Aflasem despre noua d-tale așezare la Ploiești și te evocam adeseori, împreună cu Ionel sau cu alți elevi sau colegi de-ai d-tale. Știrile erau însă cu totul sumare și vagi, încât am fost bucuros să le completez parcurgând scrisoarea d-tale. După ce am citit-o o dată și a doua oară, mi-am spus: e bine că prietenul meu Tohăneanu se găsește într-un loc care-i asigură deocamdată un cadru ceva mai statornic de activitate și oarecare independență. Nu e cu

¹ Ionel Vianu (n. 1934) a învățat latinește de la G. I. Tohăneanu, după cum mărturisește în cartea *Amor intellectualis*, POLIROM, 2010, p. 189 și urm.: „Gheorghe Tohăneanu, asistent la Universitate, un tip care nu trecuse de treizeci de ani, slab, îmbrăcat mereu cu aceleași haine de oraș din cele mai ieftine (încă se mai dădeau costume pe cartelă), avea o inteligență vie, realistă. [...] Firesc, literatura pe care o practica cu pasiune era cea latină. Domnul Tohăneanu era un „grămătic”, cum spunea T. amuzându-se. Un diac, un om de carte. Literatura însă trebuie să înceapă cu gramatica. Fără analiza gramaticală, înțelegerea unui text rămâne aproximativă. Iar unde este aproximație nu poate exista decât simularea înțelegerii. [...] dacă vremurile erau altfel primejdioase, nu atât prin regulile de gramatică, eu mă băgam acum în gura lupului. [...] Mai existau și ablativul absolut, și acuzativul cu infinitiv, verbele deponente și semideponente... navigam printre excepții, ca Ulise printre între Scylla și Caribda. Tohăneanu era un cărmaci sigur, eu aveam să-mi câștig neatârarea. După ce treceam prin deliciae aspre ale gramaticii, care singure îți garantau accesul la sens, domnul Tohăneanu îmi acorda un lung moment de trecere prin literatură. Poemul lui Lucretius *Despre natură, De natura rerum*, revenea mereu. [...] O poezie avântată! Domnul Tohăneanu, care-mi dăduse cele câteva date asupra vieții poetului, se străduia să-mi trezească pasiunea pentru versurile lucrețiene”.

totul bine că activitatea aceasta nu este corespunzătoare pregătirii și chemării sale. Nu e bine că el trăiește în amărăciune. De aceea, iubite Domnule Tohăneanu, dă-mi voie să-ți vorbesc cu aceeași sinceritate și căldură, care animă și cuvintele d-tale. Nu încape nicio îndoială că îndepărtarea d-tale din locul pe care l-ai ilustrat, în scurtul timp cât ți-ai asumat răspunderea lui, a fost un act arbitrar și păgubitor interesului obștesc. Toată lumea știe și recunoaște acest lucru. De aceea eu nu pierd nicicum nădejdea, ba chiar sunt sigur că va veni ziua când nedreptatea se va repara, iar d-ta, întocmai ca umanistul Fra Luis de Leon, revenit la catedra de la Salamanca, după o întrerupere încă mai lungă și după încercări incomparabil mai grele, vei spune studenților regășiți: „Iubiți ascultători, vă arătam în ultima mea prelegere că Tacit în a unsprezecea carte a Analelor...” și vei face o lecție magistrală despre marele istoric și moralist. S-ar putea întâmpla un singur lucru pentru care această prezicere să nu se împlinească: resemnarea, oboseala sau amărăciunea descinsă în temperament și deprinderi, situații pe care eu le socotesc însă improbabile gândindu-mă cât de departe ești de vârsta bătrâneții. Cu toate acestea, iubite Domnule Tohăneanu, de ce ți-aș ascunde că în criza străbătută de d-ta singurul lucru care mă alarma uneori era constatarea că încrederea d-tale în reparațiile necesare și posibile nu era întotdeauna destul de viguroasă. Îmi păreai uneori stăpânit de un amor fati, care nu este poate cea mai bună lecție lăsată de Antichitate. De aceea dă-mi voie să-ți transmit aici o maximă pe care am cules-o din lunga experiență a vieții: Nedreptatea ostenește. Este slăbiciunea ei. Până atunci, socotesc însă că este cu totul necesar și de cea mai mare însemnătate să nu părăsești lucrul științific. Dacă n-ai făcut-o încă, abordează neîntârziat o nouă temă lingvistică sau de literatură, înconjoară-te cu cărți, cercetează, cugetă și construiește. În toate încercările vieții mele m-a salvat mereu curiozitatea științifică și munca. În ceea ce te privește, gândește-te că toți oamenii care te cunosc și te prețuiesc așteaptă de la d-ta o operă, iar d-ta n-ai dreptul să-i dezamăgești. Ți doresc deci, iubite prietene, ca noul an să-ți aducă multă sănătate a trupului și a sufletului manifestată prin încrederea voioasă în viitor și prin rodnice hotărâri de lucru. Amicii d-tale printre care dă-mi voie să mă număr și eu îți păstrează cea mai simpatcă amintire și îți rostesc numele în multe și felurite ocazii. Când vii la București, nu mă ocoli.

Cu devotată afecțiune,
T. Vianu

Am venit la Timișoara în 8 septembrie 1956, odată cu întemeierea noii Facultăți de Filologie (cu durata studiilor de cinci ani). Numirea mea aici – în care eu, după atâtea experiențe dureroase, nu mai credeam – îmi fusese totuși prorocită, cam cu un an înainte, de profesorul Tudor Vianu, în timp ce îl petreceam pe jos, cu mereu înnoită emoție, de la Universitate spre locuința lui. Ședea, dacă bine îmi amintesc, pe strada Andrei Mureșanu, la numărul 33, într-o mică vilă construită și mobilată cu un gust desăvârșit. Strada se desfăcea, cred, din Piața Confederației Balcanice, iar ca să ajungi acolo tocmai din centru, pe Calea Dorobanților, îți trebuia, mergând agale, cel puțin o oră. Când ascultam optimistele și repetatele preziceri ale veneratului profesor, mă cuprindea, pe dată, o stare de tensiune nervoasă greu de reprimat, explicabilă în parte, dacă mă gândesc că la 30 de ani, câți împlinisem în 1955, sentimentul nedreptății devine copleșitor, aproape intolerabil. Până la urmă, din respect pentru cel pe care îl însoțeam, reușeam să mă destind într-un soi de zâmbet interior, de o crâncenă amărăciune.

După cum intuiesc – din parcurgerea scrierilor sale – personalitatea umană a lui Tudor Vianu, eu cred că acesta „lucra”, alături de alți savanți filologi ai vremii (Iordan, Graur, Rosetti?), la „reabilitarea” dumneavoastră, dar discreția și poate teama că nu va (vor) reuși l-au împiedicat să vă pună la curent cu o asemenea inițiativă. Printr-un reflex literar, un amănunt... toponimic din evocarea dumneavoastră mi-a stârnit curiozitatea. În itinerarul acesta bucureștean, treceați, dacă nu mă înșel, pe lângă ultima locuință a lui Macedonski din Calea Dorobanților. În tinerețe, Tudor Vianu a frecventat cenaclul poetului, iar mai târziu, la Editura Fundațiilor Regale, i-a editat opera. V-a vorbit vreodată despre omul Macedonski, despre „sufletul princiar al poetului cu mustața agresivă și cravata tripartită”, cum zice Călinescu în cunoscuta-i Istorie, sau despre atmosfera din ședințele cenaclului pe care Macedonski îl prezida de la înălțimea tronului său?

Subiectul acesta îți promit să-l dezvolt altădată... am câteva fotografii, trebuie să le caut... Acum mă mărginesc să-ți spun doar că, odată, pășind prin fața casei lui Macedonski, Tudor Vianu mi-a

reprodus șoptit versurile finale atât de atingătoare ale poeziei
Epigraf:

Dar când patru generații peste moartea mea vor trece,
Când voi fi de-un veac aproape oase și cenușă rece,
Va suna și pentru mine al dreptății ceas deplin,
Ș-al meu nume, printre veacuri, înălțându-se senin,
Va-nfiera ca o stigmată neghiobia dușmănească,
Cât vor fi în lume inimi și o limbă românească.

Aș mai vrea să adaug că de fiecare dată, trecând pe acolo, se descoperea o clipă ridicându-și pălăria elegantă, cu boruri largi; o făcea cu desăvârșită discreție și în cel mai firesc mod cu putință, în semn de venerație și devoțiune pentru marele și atât de nedreptățitul poet.

...lucru greu de înțeles astăzi, când nici măcar pălării nu se mai poartă. Tinerilor de acum li se poate părea ostentativ sau extravagant gestul. Tocmai de aceea îmi face plăcere să-l explic din perspectivă oarecum personală. În anul 1969, la încheierea studiilor universitare, am fost repartizat profesor la Școala generală din Birchiș, județul Arad. Venit de la Timișoara, unde obiceiul de a-ți ridica pălăria în semn de respect ori salut dispăruse, am fost surprins să constat că în satul acesta fără gară gestul era unul curent: țăranii mai în vârstă mă salutau ridicându-și pălăria sau căciula. Îmi spuneau „domnu-nvățător”, retrogradându-mă „profesional” fără să-și dea seama, dar acordându-mi, din perspectivă rustică, o neașteptată deferență. Am constatat apoi că intelectualii satului, medicul uman și veterinarul, inginerul agronom și cei cinci-șase dascăli se bucurau de aceeași atitudine respectuoasă. Era un act de civilitate, încă viu, o formă de respect pentru cultură care, se vede treaba, era cândva comun unor categorii sociale atât de diferite. În urmă cu nu mult timp am revenit în comună și am constatat că sătenii au mai... evoluat, îmi dădeau totuși binețe, dar nimeni nu-și mai ridica pălăria. Sic transit gloria mundi!

Dar m-am cam luat cu vorba. Aș fi curios să aflu cum explicați dumneavoastră faptul că, după studii și lucrări notorii de filozofie și

estetică, începând de prin 1940, preocupările lui Tudor Vianu s-au îndreptat tot mai insistent înspre stilistica literară? A fost o întâmplare sau o evoluție care ține de firea lucrurilor?

Într-adevăr, în ultimul pătrar al vieții și al rodnicei sale activități, venind dinspre filozofie, estetică, istoria culturii și a literaturii, Vianu se îndreaptă, cu pași hotărâți, spre lingvistică, în general, și spre cercetarea stilului, în special. Această nouă orientare a investigației sale științifice umaniste nu a fost rodul unei revelații săvârșite în fulgerarea clipei, ci rezultatul fericit al unui proces lent, al unei chemări stăruitoare, resimțită tot mai deslușit de-a lungul vremii. Nu cred că greșesc prea tare asemuind experiența lui Tudor Vianu, îndreptându-se spre cercetarea stilului, cu cea a lui Ludwig van Beethoven, atunci când, în finalul *Simfoniei a IX-a*, desferecă, descătușează și, într-un anume sens „lămurește” sunetul muzicii, eliberându-l în Cuvânt. Iată ce spune despre asta Vianu însuși, în studiul său *Beethoven în istoria culturii*: „Prin *Simfonia a IX-a*, ultima creație a sa, Beethoven se leagă încă mai strâns cu marii filozofi și poeți ai Germaniei în momentul cel mai înalt al culturii ei, cu Goethe și Kant, Schiller și Hegel. Găsim însă aici și un alt înțeles. Izbucnirea vocii omenești, mai întâi a baritonului care intonează primele două strofe ale odei într-o melodie simplă, cu un caracter popular, apoi corurile de bărbați și femei, alcătuiesc o împrejurare plină de semnificație. Bogatul cuprins de idei al muzicii beethoveniene cere expresia ei noțională și cuvântătoare, pe care ascultătorul i-o acordă în reflecția lui pasionată. Când însă murmurul discret al reacției intime devine cuvânt vorbit și cântat, ascultătorul trăiește impresia eliberării de sub vraja care ținea cuvântul prizonier, ascensiunea într-o zonă a supremei elocvențe. Muzica susținută de o meditație atât de adâncă a lui Beethoven avea nevoie de această ultimă înălțare în regiunile de claritate ale rațiunii. Compozitorul a fost totdeauna un adânc gânditor moral. Până acum a cântat. Acum a vorbit”².

² *Sudii de literatură universală și comparată*, EA, 1963, p. 293.

Nu preget să afirm că atât de rodnică orientare spre stilistică a lui Tudor Vianu își are obârșia și în contactul asiduu cu preocupările de estetică, de pe urma cărora s-a configurat însuși valorosul său tratat *Estetica*, vol. I, 1932, vol. II, 1936, cu numeroase reeditări ulterioare. Din asemenea preocupări s-a întrupat și una din cărțile nepieritoare ale veacului, *Arta prozatorilor români* (1941), care, dincolo de valoarea sa intrinsecă, poate fi privită și interpretată și ca un excelent „exercițiu” pentru autorul de mai târziu al atâtor studii fundamentale privind expresia artistică a marilor noștri scriitori, grupate succesiv și mereu îmbogățite în volumele *Probleme de stil și artă literară* (1955), *Problemele metaforei și alte studii de stilistică* (1957) și, în sfârșit, în masivul tom intitulat, simplu *Studii de stilistică*, apărut postum, în 1968, patru ani după moartea prematură a autorului. Precizez, dacă nevoie mai este, că toate aceste studii sunt nu numai necesare, dar și indispensabile atât istoricilor literari, cât și celor ai limbii române literare, precum și cercetătorilor stilului beletristic. Una din trăsăturile cele mai prețioase ale tuturor acestor studii constă în deplina lor accesibilitate, în ciuda profunzimii ideilor și a originalității, a subtilității observațiilor cuprinse în ele. Vianu și-a cultivat deprinderea de a scrie simplu și elegant, iar româneasca lui literară, lipsită de zorzoane și de ostentație, rămâne firească și pilduitoare.

Fără îndoială, ideea simplității superioare l-a preocupat pe Vianu, după pilda eminesciană a „scuturării podoabelor”, metaforă pe care el însuși a inventat-o vorbind despre esențializarea limbajului în opera de maturitate a poetului. Oricum, citindu-l pe Vianu, trăiești sentimentul stenic al comunicării cu un spirit profund, lipsit de ostentație, cum spuneți. El nu te încurcă și nu te derutează încalcând fraza, nici nu te strivește complicând savant terminologia, ci, printr-o stilistică sui generis, a participării, te ia partener spiritual în aventura sa „pe tărâmul celălalt”, al culturii. Să scrii elegant și, totodată, simplu e o performanță la care nu mulți ajung. Fără să vreau îmi vine în minte acum Sextil Pușcariu, care, prin stilul lui eliberat de orice urmă de fatuitate, te face să te apropii cu

plăcere de lingvistică, știință considerată de multă lume aridă și dificilă, de nu chiar plicticoasă.

Pe Vianu este o încântare să-l citești: fraza sa, densă și totdată suplă, gravă și, deopotrivă, suavă, rămâne tot timpul deschisă și transparentă oricărui cititor școlit. Câte sugestii nu găsește ucenicul în ale cercetării, în aceste rânduri, sobre, elegante și limpezi cu care se încheie, în *Arta prozatorilor români*, paragraful închinat lui Mateiu I. Caragiale: „Riscul literar al acestei descrieri este compensat prin jocul alternanțelor, și nici un alt scriitor nu l-ar mai putea încerca vreodată. Dacă, asemeni lui Mateiu Caragiale, n-ar dispune de puterea ascensiunii lui către înaltele trepte ale fervorii lirice și de acea virtute a disprețului care se lasă parcă hipnotizată de ceea ce o stârnește și o întărește mai aprig”.

Prin urmare, Tudor Vianu, fiind profund, nu dorește să și... pară. Am apăsător în chip deliberat asupra acestui aspect, pentru că, în lunga mea carieră dascălească și scriitoricească, am întâlnit destui dascăli, mai ales universitari, dar nu exclusiv, ba chiar destui publiciști care în chip conștient își încifrează exprimarea – adică: și-o încâlcesc, uneori slufind-o, stâlcind-o – până la opacifierea ei totală, nădăjduind că vor izbuti astfel să ascundă sărăcia ideilor. Cititorul naiv gândește astfel: „mă depășește, nu înțeleg ce spune, prin urmare e... profund”. Trebuie să adaug imediat că mulți „lingviști”, mai ales din generația tânără, dar nu exclusiv, atrași de mirajul noilor direcții de cercetare, de la structuralism încoace, spectaculoase mai ales prin terminologia savant sofisticată, le adoptă necritic, ajungând practicienii unei exprimări stereotipice, de o platitudine exasperantă, ininteligibilă specialiștilor „de rând”, accesibilă, chipurile, unei minorități de inițiați. Ce carieră rapidă a făcut, între atâtea altele, neologismul „conotație”, de pildă. Cu câtă râvnă și, mai ales, cu câtă emfază îl rostesc și îl aștern pe hârtie unii cu gura sau cu condeiul îmbibate de „prestigiul” lui științific, de savoarea lui dulceag-savantă!

Într-adevăr, așa este. Azi toată lumea vorbește de conotație, termen căruia îi atribuie sensuri din ce în ce mai inadecvate. Și eu le-am reproșat studenților mei apelul excesiv și nejustificat la acest termen. Provoacat de unul din ei să le explic ce-i cu adevărat

conotația, *am recurs la un exemplu sugestiv și convingător (livresc, pare-mi-se), pentru că, după aceea, cuvântul conotație a cam dispărut din vocabularul lor; le-am spus așa: umbrela te apără de ploaie (parapleu) sau de soare (parasol), aceasta ar fi denotația ei, dar, în împrejurări nedorite, cu o umbrelă te poți apăra și de câini – aceasta este conotația ei.*

Binevenit acest *intermezzo* al tău. În lunga mea carieră dascălească, am constatat și eu că studenții sunt receptivi mai degrabă la concretizări de felul acesta; iar dacă au și haz, ele devin memorabile, dovedindu-și eficacitatea mai abtirit decât explicațiile teoretice, savante.

Așa e, dar mi se pare că v-am întrerupt...

...Așadar, chiar dacă poziția mea, teoretică și practică, este alta, nu am nimic cu noile orientări în cercetarea lingvistică și filologică, dacă ele sunt preluate și asimilate, prudent și selectiv, cu puterea discernerii nete și mature între modéle și... mode, căci singurele modéle sunt interne, în schimb mòdele au slăbiciunea lor fatală: mor tinere. De aceea nu-i pot ierta pe cei care, îmbrățișând cu un fel de fanatism, de joasă factură intelectuală, aceste noi orientări, întorc cu seninătate spatele trecutului, uitând sau făcându-se că uită că ele nu reprezintă altceva decât un simplu „etaj”, deocamdată fragil, la o construcție cu temelii străvechi, înfipte adânc în trecut. Nu pot decât să-i compătinesc pe cei care, în subsolul conștiinței lor, sunt în stare să-și închipuie că preluarea „din mers”, de obicei superficială, a noilor orientări și a terminologiei lor, îi dispensează de istorie, în sensul cuprinzător al cuvântului.

[...]

În anul următor instalării mele la Timișoara, 1957, doi dintre iluștrii mei dascăli din București, care puseseră zdravăn umărul ca să fiu încadrat la Facultatea de Filologie din Banat – profesorii Tudor Vianu și Iorgu Iordan – au vizitat, la date nițel diferite, noua facultate. Nu-mi amintesc cine a provocat invitația, nici dacă nu cumva a fost o inițiativă personală a lor. Oricum, din atenția fătășă pe care mi-au acordat-o, din atitudinea extrem de binevoitoare cu care

m-au onorat, am intuit că, măcar în parte, venirea lor, atât de curândă, la Timișoara, avea ca scop nemărturisit, între atâtea altele evidente, și consolidarea fragilei mele poziții în învățământ. Și unul, și altul au dorit să se știe că mă aflu sub aripa lor ocrotitoare. Mărturisesc această impresie – de fapt, e vorba de o certitudine – nu din orgoliu, ci din convingerea că oricine are ceva de învățat din împrejurarea narată. Anume că poți rămâne generos, chiar fiind foarte mare.

În anii aceia ne aflam în plin proletcultism. Autori importanți (Titu Maiorescu, Lucian Blaga) erau complet interziși, Eminescu însuși era brutal cenzurat; opere de importanță vitală pentru cultura românească erau puse sub lacăt, la „fondul secret” al bibliotecilor, multe din ele arse „în piața publică”. Tinerilor de astăzi le vine greu să înțeleagă asemenea lucruri. Tocmai de aceea vreau să evoc aici pe scurt, o întâmplare pe care am trăit-o eu însumi. În iarna anului 1952, înainte de a merge la școală, începusem să citesc pe litere. De dimineața până seara răsfoiam un manual de istorie bogat ilustrat după care învățase un unchi de-al meu la liceu cu vreo cinci-șase ani înainte, când România era monarhie. Admiram în acel manual portretele maiestuoase ale regilor noștri: Carol I, Ferdinand și Mihai (Carol al II-lea lipsea). La un moment dat mama, văzând ce admir eu, mi-a luat îngrozită cartea din mână și, spre disperarea mea, a vrut s-o arunce în sobă. A împiedicat-o tata, categoric. Atunci, biata mamă a luat peria de pantofi, a înmuiat-o în crema de ghete și a șters cu ea peste portretele regilor. Mama era puternic marcată de arestarea vecinului nostru, Morar Isai, pentru că la nunta fiicei sale, spre dimineață, a cântat Trei culori cunosc pe lume. (Peste câțiva ani, ca o culme a ironiei, Trei culori devenea imn național!) Paradoxal, în această atmosferă culturală, viciată de ideologie și oarecum în ciuda terorii instaurate (exemplul meu e, cred, convingător), tradiția culturală a interbelicului se prelungea în chip firesc în conștiința oamenilor de carte; marii intelectualii se bucurau încă de un adânc respect, atâta doar că venerația nu se manifesta explicit, de frică. În Universitate se știa, așadar, că vă aflați „sub aripa ocrotitoare” a lui Tudor Vianu, al cărui prestigiu

cultural era imens. Sunt curios să aflu cum au fost privite aceste prielnice auspicii (avis + specere, cum ne-ați învățat) în mediul universitar. Au stârnit ele invidii, respect ori au fost privite cu indiferență?

Dragul meu, nu pot să știu ce era în mintea fiecăruia dintre colegi. Indiferență în niciun caz. Pot însă bănuî că studenții și, mai târziu, tinerii asistenți precum Mișu Crașoveanu, Iosif Cheie sau Vasile Țâra erau întru totul de partea mea; alții este posibil să mă fi invidiat. Curios e că unii profesori cu funcții de răspundere în universitate nu pridideau după aceea să-și exprime, în discuțiile cu mine, admirația pentru Tudor Vianu, cu gândul, poate, că, prin mine, vorbele lor vor ajunge la urechile savantului sau că ei înșiși vor dobândi prestigiu în fața mea și a colegilor mei evocând – unii dintre ei – prietenia cu Vianu ori exhibând familiarisme imaginare.

Aveți, văd, tendința (par delicatesses?) de a nu pronunța nume...

N-am nimic de ascuns, colegii mei de atunci știu că profesorul Victor Iancu se mândrea (ca să nu zic: se lăuda) cu prietenia lui Tudor Vianu. E adevărat că destinele lor s-au întâlnit prin universitățile germane dintre cele două războaie pe care le-au frecventat, iar mai târziu preocupările de estetică ale amândurora i-au apropiat și mai mult. Nu știu dacă se poate vorbi totuși de o prietenie în adevăratul sens al cuvântului așa cum lăsa să se înțeleagă, de câte ori avea prilejul, Victor Iancu. Un caz mai aparte a fost profesorul Nicolae Apostolescu, căruia vreau să-i creionez un portret succint pentru ca tinerii care eventual ne citesc să înțeleagă cum încercau unii dintre universitari să-și fabrice o „aură magică” pentru a dobândi prestigiu cărturăresc prin delegație. Din postura de decan, apoi de rector al Institutului de 3 ani, N. Apostolescu a făcut în dreapta și în stânga mult bine, dovedindu-se până la urmă, un slujitor devotat și iscusit al învățământului nostru superior umanist, căruia i s-a dedicat, cu o anumită feroare spectaculoasă, până în ultimul ceas al vieții sale. Avea, în anii aceia, numeroase uși deschise „sus”, iar relațiile sale „înalte” le folosea, din fericire, nu numai în interesul său, ci, foarte adesea, și pentru propășirea cauzei, care se confunda cu cea a

școlii. Măreț, uneori despotic cu subalternii, afișând față de ei o superioară jovialitate, N. Apostolescu se manifesta totdeauna cel puțin obedient față de șefi, puternici ai zilei, la care avea (sau sugera că are) acces și trecere. Cu mine s-a purtat exemplar și aș fi ingrat dacă nu aș recunoaște acest lucru. Suferea nu de orgoliu, ci de o debordantă vanitate, adică deșertăciune: spunea adesea neadevăruri pe care nu le mai resimțea ca atare. În desele noastre discuții, revenea următorul laitmotiv: „De curând, întâlnindu-mă cu Tudor Vianu și venind vorba despre dumneata...” – ceea ce, din păcate, nu corespundea realității, dar, credea el, îi sporea prestigiul universitar, făcându-l intangibil și în plan spiritual, nu numai în cel politic sau administrativ.

Aici dialogul nostru cu privire la Tudor Vianu s-a întrerupt, cu promisiunea de a fi reluat, ceea ce nu s-a mai petrecut.